

Die uw **jeugd** vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HET ZOEKLICHT OP EEN ZOEKONTWERP II

Vorige week maakten we een **begin met de bespreking van het boek van H.M. Kuitert en H.S. Versnel, *Het kan nog erger*. We kwamen tot de conclusie, dat bij Kuitert de majesteit van Christus zoek raakt. In dit artikel trachten we aan te geven, dat daarom zijn theologie wel moet blijven steken in een zoekontwerp.**

Geloof zonder zekerheid

Het roept bij veel cliristenen herkenning op, het blijkt zelfs een opluchting voor niet weinigen, dat Kuitert frank en vrij afscheid neemt van de stellige zekerheden die het christendom koesterde. Gelukkig eindelijk iemand, die hardop zegt, wat ik altijd al dacht: dat geloven een hachelijk avontuur is. 'Op een ijsvloertje lopen, dat is het ook voor christenen. En geloven is – naast wat het verder is – nok zoiets als: er niet door in paniek raken als je dai merkt' (59). Dar Kuitert, ondanks gerechtvaardigde twijfel, geloven nog de mticite waard vindt, al is het dan een penibele tocht geworden over een dun laagje ijs, maakt hem daarbij voor velen alleen maar des te interessanter.

'Onze kennis van God draagt een ontwerp-karakter, wij

zijn het zelf, die het plaatje gemaakt hebben (wie zouden het anders zijn?) en we hopen en verwachten dat het zal zijn zoals we zeggen. Maar wat aan het ontwerp ontbreekt (tot zolang blijft het een ontwerp) is een goddelijk ijk' (22). Wil Kuitert van geen enkele zekerheid meer spreken? 'Natuurlijk, niemand die gelooft kan icgclijk beweren dat het nog maar de vraag is of Hij bestaat' (57). Maar al op de volgende pagina van *Erger* spreekt hij dit tegen. 'Er is er maar één aan Wie we ons kunnen toewijden zonder er zelf de mist bij in te gaan. Één aan Wie her ook werkelijk toekomt: God (als God er is)' (58).

In de dagen van Luther ging de aanvechting over de vraag of God niet alleen aan anderen, maar ook aan mij, zondaar, genadig zou zijn. 'Vandaag is de aanvechting die ons – niet minder moordend dan toen – overvalt, de vraag of God wel bestaat en indien al. of we er genoeg van weten om er zinvol over te kunnen praten. Niemand kan ons van deze vorm van onzekerheid verlossen behalve de radicale nee-zeggers van zowel rechter- als linkerzijde' (28). Elders heet hei echter, dat we wel degelijk van zekerheid kunnen spreken: zekerheid als vertrouwen. dat het eenmaal zal blijken te zijn zoals het ons gezegd is. Maar het blijft geloofs-zekerheid. 'Geloof betekent in al deze coinbinaties: het laatste woord moet nog gesproken worden' (57).

HOOFDARTIKEL

Het zoeklicht op een zoekontwerp II
G. Gunnink

UIT DE SCHRIJFT

Een steunpilaar voor de waarheid
J. Luiten

KERKELIJK LEVEN

Een debatje op de schooldag
M. te Velde

KORT GEMOUDCN

Uitroepstekens bij het bijbellezen
M. te Velde

UIT DE HISTORIE

Ghy doet wat u betaemt in sieckt en ongeval II
P. Th. Bareman

Verschenen

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Pinksterfeest en Afscheiding

BOFKBESPREKING

Ridderbos op Johannes De 'religieuze factor' gemeten? Vrede door vrijpraak

Synode-indrukken VII
B. Luiten

PERSSCHOUW
W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

Kortom: je mag hopen en vertrouwen dat het allemaal is zoals je in je ontwerp had gedacht, maar hachelijk is het eti blijft het als we het over geloven hebben. Want de bevestiging van Hogerhand waarin God eigenhandig en onweersprekelijk instemt met ons zoekplaatje van beneden, staat nog uit.

Geloof met ingebouwde reserve?

Is er temidden van de 'moordende' aanvechting van vandaag verlossende zekerheid te vinden? Kan niemand ons van deze vorm van onzekerheid verlossen? Inderdaad, niemand, zelfs de radicale nee-zeggers ter rechter- en linkerzijde kunnen dat niet. Als we er eens een hoofdletter van maken en van Bovenaf hulp zoeken? Kan Niemand ons van deze vorm van onzekerheid verlossen? Toen Luther in zijn dagen op zoek ging, vond hij Iemand. Of beter: toen werd hij door Iemand gevonden. De door Kuitert zo centraal gestelde 'christelijke traditie' wijst Christus aan als de enige grond van ons heil en van onze heilszekerheid. In Luthers tijd was het geloof zijn zekerheid kwijtgeraakt, omdat het werk van Christus verduisterd werd. Waar Mij ontroond wordt, zit er niets anders op dan te wachten op een goddelijke bevestiging van Hogerhand. Ultra-gereformeerd of ultra-modern: och mocht het ooit komen staan te gebeuren. Maar het aangevochten christelijk geloof is een *ontwifelbaar* geloof. Hoeveel twijfel er ook mogelijk is, vanuit de mens en zijn vragen, vanuit Christus en het overtuigend werk van zijn Geest is er geen twijfel mogelijk.

Dat christenen de relatie met Christus een geloofsrelatie noemen doen ze niet, om een bepaalde reserve aan te geven, zoals Kuitert doet voorkomen ('Het laatste woord

moet nog gesproken worden'). Het geloof dat zich op Christus richt houdt integendeel vast, tegen alle aanvechting en twijfel in, dat het laatste woord gesproken is. Nadat God eertijds vele malen en op vele wijzen tot de vaders gesproken had in de profeten, heeft Hij nu in het laatste der dagen tot ons gesproken in de Zoon. Er is een eed gesproken, die het geloof kent als een anker van de ziel. Daarom is het geloof de zekerheid van de dingen die men hoopt en het bewijs van de dingen die men niet ziet (Heb. 1 : 1; 6 : 19; 11 : 1). We hangen bij Kuitert aan het draadje van een verwachting die nog uit moet komen. 'Kan het niet anders, wat minder wiebel? Nee' (20). Kuitert komt bij velen, ook bij mij, over als een sympathiek mens. Misschien juist, omdat hij zo kwetsbaar weet te schrijven over geloof in God. Een mens in zijn eigen kwetsbaarheid en twijfels kan het gevoel krijgen eindelijk begrip te ontmoeten. Maar dit begrip betekent wel dat de twijfel bij Kuitert gesystematiseerd wordt en een plaats krijgt binnen het geloof zelf. Hier moet je midden in de aanvechting kiezen tussen het draadje van Kuitert en het anker van Christus. Het anker, dat veilig en vast is en dat reikt tot binnen het voorhangsel, waarheen Jezus voor ons als voorloper is binnengegaan (Heb. 6 : 19, 20).

Kuitert hoort in het woord 'geloven' een reserve: geloven is een hachelijke zaak in een nog hachelijker wereld. 'Waarom heet het anders geloven?' (71). Ik begrijp niet goed, dat een deskundig theoloog zo in het woord 'geloof' kan omgaan en daar inlegt, wat er nooit in heeft gezeten. Vanuit het bijbelse spraakgebruik valt niet duidelijk te maken, dat in het geloof wantrouwen, twijfel, reserve zit opgesloten. Integendeel. Het bijbelse begrip geloven betekent 'amen-zeggen'. Dat twijfel en aanvechting onophoudelijk het geloof bestoken is waar, zo waar als de satan leeft. Er zijn doods vijanden die van geen ophouden willen weten (Zondag 52, H.C.). Maar we mogen niet zo aan de aanvechting, in allerlei vorm, als onophoudelijk vijandig gezelschap van de gelovige wennen, dat we de vijand vriendelijk inlijven in het geloof zelf. Roest kan een hinderlijk en opdringerig aangroeijsel zijn op metaal. Zo kan de twijfel het geloof aanvreten. Maar roest blijft roest. Kuiterts antwoord aan de secularisatie kan het onze niet zijn. Want hij neemt in zijn geloofsbegrip de roest van de secularisatie op.

Aanvechting? Ja. Moordende aanvechting die werkelijk in staat is gelovigen blijvend van Christus te vervreemden? Nee. Want Christus leeft. Twijfel? Ja. Gerechvaardigde twijfel? Nee. Want Christus leeft. Abraham, geloofsvader en geloofsvoorbeeld, had een moeilijke weg te gaan. Maar aan de belofte van God heeft hij niet getwijfeld door ongelof, doch hij werd versterkt in zijn geloof en gaf God de eer, in de volle zekerheid van het geloof, dat Hij bij machte was hetgeen Hij beloofd had ook te volbrengen (Rom. 4 : 20, 21, verg. Jak. 1 : 6).

Daarmee wordt geloven nog niet hetzelfde als domweg geloven, een gedachtenloze sprong in het duister. Terecht wil Kuitert daar niets van beten. Waar hij pleit voor een geloof met open ogen, zegt hij rake dingen. 'Elke keer als

KERNREDACTIE

DR. W.G. DE VRIES (coördinator), DR. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. T. VERLIND

OVERIGE REDACTIELEDEN

DR. R. TER BEEK, DR. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. UT RIJTER, DR. H. VERIDMAN, PROF. DR. K. VRIJING

MEDEWERKERS

IJD. BAAS, DR. J. ABOERSMA, J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4160 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah Tel. (05210) 15946

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

liet op die manier door een predikani wordt aanbevolen. denk ik: dat zeg je maar, dat van die "sprong in hei duister". in werkelijkheid geloof je dat iemand dan zacht neerkomt' (77, 78).

Geloof zonder gezag

Met de horigheid van Christus valt bij Kuitert ook de hoogheid van de Schriften. Beroep op Schriftgezag valt hij Kuitert onder het oordeel van dwingelandij. 'Elke theorie die er een formele autoriteit van maakt, mismaakt de bijbel en misvormt het geloof in God tot een geloof in autoriteiten die je voorstellingen voorschrijven. Alsof de bijbel pas de moeite waard wordt omdat hij moet' (70). Het gezag van de bijbel wordt als dwangbuis ervaren. Dat kán ook nauwelijks anders, wanneer je de bijbel niet meer beluistert als de barmhartige liefdesverklaring viin Hem. die vanaf de troon naar ons omziet. Buiten de ontmoeting mei Christus, buiten zijn bevrijdende liefde om, kan geen mens mees uit de voeten met het gezag van de Schrift. Dan stoot je je daaraan. Dan kan het spreken over de autoriteit van de bijbel gemakkelijk als opdringerig en dwingerig worden voorgesteld.

Bijbelgezag is echter allerminst een formeel, dwingend gezag. Bijbelgezag heeft niet hei gezag van de dwangbuis maar hei gezag van het kruis. Het is hei gezag, dat Gods liefde in Christus over ons heeft. Christus' trouw tot in de dood van het kruis doet ons zijn woorden vertrouwen. En andersom: zonder de heilige Schrift zouden we Christus niet kennen, we zijn voor de ontmoeting inet Hem op openbaring aangewezen. Er is een direct verband tussen de ontkenning viin hei gezag van Christus als de 'pantokrator', de allesbeheerser (*Betwijfeld*, 170) en de ontkenning van de heerschappij van de Schrift. De onttroning van Christus en van de Schrift gaan samen.

Christiis, wiens liefde stem krijgt in zijn woorden, is in eigen persoon degene in wie het geloof rust. Laat je dat los, ja dan kun je tot de karikatuur komen, dat 'fundamentalistische' christenen hiin geloof laten rusten 'in een theorie over de bijbel, te weten haar geïnspireerdheid' (*Betwijfeld*, 291).

Ergens schrijft Kuitert: 'God doet een beroep op ons, om ons met God te laten verzoenen. Dat betekent heel gewoon: een bescheiden zondaar worden, wie de praatjes op de lippen bestorven zijn' (27). Bij lezing van *Erger* heb ik vaak aan deze woorden moeten terugdenken. Een bescheiden zondaar worden. De praatjes op de lippen bestorven. Inderdaad, Wie zich zondaar voor God weet le\$ de vinger op de mond en luistert naar het hoge woord dat van Bovenaf klinkt. 'Spreek HERE, want uw knecht hoort' (1 Sain. 3 : 9). Van deze bescheidenheid is weinig terug te vinden in de arrogantie waarmee de bijbel als gezaghebbende openbaring van God terzijde gelegd wordt. De praatjes op de lippen bestorven? Waar gebeurt dat, als we eerst de bijbel monddood verklaren, in de stelling dat alles wat we over Boven zeggen van beneden komt? Kuiten en Versnel discussiëren vrijuit, alsof het niets is, over 'de hypothese God'. De praatjes op de lippen bestorven?

Geloof zonder gericht

Kuiterts miskennis van de majesteit viin Christus heeft niet alleen gevolgen voor de zekerheid van het geloof en voor het gezag viin de bijbel. Het heeft ook gevolgen voor de manier waarop hij spreekt over andere godsdiensten. Het gebeurt op een open en onbekommerde manier. 'Geloven kan ook op de wijze van de Islam, een respectabele manier van godsdienstig geloof, maar niet de christelijke' (23). 'De ware God moet nog steeds opstaan' (57). Wanneer Kuitert zich vervolgens opmaakt om te vertellen wat typisch is voor het 'christelijk ontwerp van God', blijft er niet zo erg veel typisch-christelijks over. 'Hoe komt het christendom (ik kan evengoed het jodendom noemen) bij dat 'aanroepen'? Omdat het bij het woordje God allereerst denkt aan God als Schepper van mens en wereld' (24). Kuiterts geloofsontwerp heeft, als gevolg van de miskennis van de centrale plaats van Jezus Christus, weinig eigen gezicht meer temidden van de wereldgodsdiensten.

Kuitert heeft als zijn vertrekpunt dan ook niet Gods openharing in Jezus Christus gekozen, maar hei godsbesef van alle mensen. Daarmee is direkt een grote openheid naar andere zoekplaatjes gegeven. Kuitert geeft, na de kritiek van Versnel, in de tweede gespreksronde veel aandacht aan de mens als 'ongeneeslijk religieus' wezen. Daarover zegt Kuitert op zichzelf genomen ware en fraaie dingen. Maar met het algemeen menselijk besef van God als vertrekpunt kom je niet ver, als liet erom gaat een christelijke inkleuring te geven aan je zoekontwerp. Want waar ligt het pad van de algemeen menselijke behoefte zich toe te wijden aan wat boven hen uitgaat (57) naar de enige Naam toe, waardoor wij moeten behouden worden? Dat pad valt 'van beneden af' niet te banen! Daar is Naamgeving van Boven voor nodig.

G. Gunnink

EEN STEUNPILAAAR VOOR DE WAARHEID

*de gemeente van de levende God,
een pijler en fundament der waarheid.*

I Timoteüs 3 : 15

Hoe kom je het snelst over een ravijn heen? En veilig?
Als er een goed viaduct overheen ligt. Met steunpilaren
die de weg goed omhoog houden. Dan ben je zo aan de
overkant. Veilig en snel.

Hoe gaat Gods Woord door de wereld? Via de kerk!
Overall zijn ravijnen, waardoor het evangelie niet verder
kan.

Maar de kerk hndt de waarheid van het evangelie stevig
omhoog.

Zo gaat de blijde boodschap door de wereld. Betrouwbaar
en snel.

Hindernissen voor het evangelie komen van buitenaf en
van binnenuit. Dwalingen, die de waarheid verdraaien.
Excuses oin aan de klem van Gods Woord te ontkomen.
Toch moet de waarheid verder.

God komi daarvoor niet zelf meer naar ons toe, zoals in-
dertijd in Jezus.

Hij stuurt ook geen engelen meer als boodschappers.

De kerk draagt Gods cvangelie door de wereld.
Door haar belijdenis en door haar prediking.
We maken het mee in de kerkdiensten en op de catechisa-
tie, in de evangelisatie en bij de zending.

Hierbij gaat het niet om ons gelijk. Ook al lijkt dat soms
zo in discussies over de kerk: ieder komt op voor z'n eigen
standje.

Het gaat om het evarigelie, om het geheim van de gods-
vrucht: God geopenbaard in het vlees, dat is Jezus (vs.
16)!

Dat evangelie van Jezus is zo groot en rijk, dat het een
steunpilaar in de wereld verdient: de kerk. Laten we er
blij mee zijn. En er dan ook zuinig op zijn.

De neiging bestaat vandaag: doe alle min of meer bijbel-
getrouwe kerken maar bij elkaar. Hebben we elkaar niet
nodig in een land dat al meer verwereldlijkt?

Of we elkaar als christenen nodig hebben!

Maar tegelijk moeten we uitkijken, dat het in de kerk

geen mix wordt van waarheid en dwaling.

De kerk moet een pijler en fundament voor de waarheid
zijn!

Hobbels die dat geluid tegen houden, zijn er vandaar, ge-
noeg. Daarom temeer wordt duidelijkheid gevraagd. Het
gaat oin het evangelie, om het geheim van de godsvrucht,
Jezus!

Een voorrecht, als kerk een steunpilaar voor dit evangelie
te mogen zijn!

Een pijler voor Godr waarheid in Jezus tot redding van
mensen.

Dat verdwijnt als dwaling in de kerk een plaats krijgt.
Dnn is de kerk geen pijler voor deze waarheid meer.

Dat verdwijnt ook, als we de kerk oplossen in iets on-
zichtbaars, of in losse individuen. Dan is er geen pijler en
fundament meer voor de waarheid. Van de pilaar is alleen
maar gruis overgebleven.

Waar kan je in het leven met z'n vele hobbels dan nog op
terug vallen?

Hoe zal in een wereld met veel geestelijke ravijnen het
evangelie nog verder kunnen komen, betrouwbaar en
snel?

Alleen, wat is voor ons het geheim van de godsvrucht?
Vinden we het echt de moeite waard om dit evangelie te
ondersteunen in de wereld? Je eigen leven is de proef op
de som, dat je dat echt meent!

Zullen we Gods waarheid hoog houden in prediking en
evangelisatie en niet in ons leven?

Groot is het geheim van de godsvrucht, staat er in vs. 16.
Hoe groot is dat geheim van de godsvrucht voor u?

Dat laat je zien in je leven, vanuit een warm hart, in een
geloof dat door de liefde werkt (Galaten 5 : 6).

Dat kan alleen, als je ook zelf steeds weer naar het evan-
gelie luistert.

Daardoor werkt Christus. 't Is zijn evangelie. Daardoor
bereikt Hij harten, van jezelf, van je kinderen, van ande-
ren, zoveel als Hem behaagt.

Want 't is een groot geheim dat je meedraagt: 't geheim
van God, die alles in allen werkt!

J. Luiten

EEN DEBATJE OP DE SCHOOLDAG

Er zijn van die kleine momenten uit een discussie in een vergadering die lang blijven hangen en waaraan mensen elkaar telkens weer herinneren. Een aardig voorbeeld daarvan is het debatje tussen professor Trimp en ondergetekende op de Theologische Schooldag 1992. In verband met onder andere de herdenking van de Vereniging van 1892 hadden we als thema in drie gebouwen gekozen voor 'Ik geloof één kerk'.

Voor de nabespreking met de drie thema-*<*prekers in de Burgwalkerk onder leiding van ds. J.T. Oldenhuis stond veel belangstelling. En – hoe kan het honderd jaar na 1892 ook anders – de vraag kwam ter sprake, of we de Christelijke Gereformeerde Kerken ook kunnen beschouwen als ware kerken van de Here Christus.

Prof. Trimp antwoordde daar positief op: noem de Christelijke Gereformeerde Kerken maar rustig ware kerken. En zijn argumentatie liep ongeveer als volgt. 'Wij hebben als Gereformeerde Kerken jarenlang met de christelijke gereformeerden samengesproken en eenheid met hen nagestreefd. Dat doe je toch niet met valse kerken? Onze belijdenis spreekt van ware en valse kerk. Daar zit in de belijdenis niets tussen. Nu, daai is het duidelijk: je wilt de Christelijke Gereformeerde Kerken toch geen valse kerken noemen?'

Ik heb daar toen ongeveer als volgt op gereageerd. 'Het is mij te snel en te weinig dynamisch om te treden in het dilemma: je noemt 7e waar of je noemt 7e vals. Het gaat me bovendien te ver om de Christelijke Gereformeerde Kerken op deze manier ware kerken te noemen. Ik zou daar tot op grote hoogte in mee kunnen gaan. We kunnen en moeten immers over de CGK – en dat van harte! – veel goede dingen zeggen. Maar 'ware kerken' wat bedoel je daarmee? Mijns inziens zou dat betekenen, dat je verklaart: je kunt en mag niet zo goed christelijk-gereformeerd zijn of worden als vrijgemaakt-gereformeerd. En dat gaat me te ver.'

Tot zover de korte discussie op 30 september 1992 in de Burgwalkerk. Sindsdien hoor en lees ik regelmatig, dat mensen daarop teruggrijpen. Nog onlangs gebeurde dat in ons blad door de heer S.J.C. Cnossen. Reden om nog eens nader op de kwestie in te gaan.

Laat ik vooraf zeggen, dat we niet moeten doen alsof alleen wij in de vrijgemaakte kerken moeite hebben om andere gemeenschappen in Nederland ware kerken te noemen. De christelijk-gereformeerden hebben voor hun denken dezelfde achtergrond als wij in bijvoorbeeld art. 27-29 NGB en in de kerkgeschiedenis, met name in de Afscheiding van 1834. Zij hebben daarom als het gaat over wettig kerk zijn dezelfde moeite met rins als wij met hèn!

Zie maar eens, hoe de christelijk-gereformeerde synodes steeds zorgvuldig vermijden over ons te spreken als 'ware kerken' of als 'kerken die staan [metterdaad, werkelijk stáán] op het Schriftuurlijk en confessioneel fundament'. Wij willen daar volgens de CGK wel op staan, – maar verder gaan de christelijk-gereformeerde synodes niet. En iemand als ds. J.H. Velema heeft in zijn boek *Wie zijn wij?* (1992) nog eens goed duidelijk gemaakt, dat als je werkelijk gereformeerd en katholiek wilt zijn, je in géén andere kerk moet zijn dan in de Christelijke Gereformeerde.

En zo is dat ook met andere kerken. Denken we nou echt, dat de gemiddelde 'synodale' of 'hervormde' christen (met alle 'oecumenische' ruimdenkendheid) die ze hebben) onze Gereformeerde Kerken zomaar als 'ware kerken' zullen betitelen? Als ze het al doen, bedoelen ze er iets anders mee dan de gereformeerde belijdenis. Maar sowieso staan ze heus niet zo maar klaar om te zeggen, dat wij net zo veel kerk zijn als zijzelf. Ze kijken wel uit. Begrijpelijk: als je zó spreekt ben je al gauw bezig je 'eigen' kerken in de uitverkoop te doen!

We moeten vandaag onszelf dus maar niet te snel in vergelijking met anderen het stickertje 'kerkistisch' opplakken. Laten we eerst maar eens doorvragen, wat je precies bedoelt als je zegt 'ware kerken'. Daar ligt volgens mij ook het (kleine!) verschil tussen collega Trimp en mij: we komen praktisch ongeveer bij hetzelfde punt uit, maar we formuleren het langs verschillende lijnen.

Nog een andere opmerking vooraf. Uit het feit, dat ik nader op de aangesneden kwestie inga, moet men niet afleiden, dat ik een dergelijke vraag heel belangrijk vindt, dat daar een hele visie op de kerk mee gemoeid is en dat we hier allemaal gelijk over zouden moeten denken. We kunnen mijns inziens onze energie wel beter besteden. Eigenlijk hoop ik, dat we door over deze kwestie door te praten, voor onszelf en voor elkaar ruimte creëren om ons met belangrijker zaken bezig te houden.

In een volgende week te plaatsen tweede bijdrage kom ik daar graag nader op terug. Eerst nu de omstreden vraagstelling zelf.

Wat bedoel je met 'ware kerk'?

Wat houdt mij tegen om van de Christelijke Gereformeerde Kerken *zonder meer* te verklaren dat het 'ook ware kerken' zijn? Dat hangt samen met de definitie die je van 'ware kerk' geeft. Ware kerk is voor mij – en ik dacht daarmee in de lijn van art. 27-29 NGB te spreken – alles wat beantwoordt aan de drie kenmerken die onze belijdenis noemt: zuivere prediking, zuivere bediening van de sacramenten en goede ufoefening van de kerkelijke tucht. Maar dat dan ook *praktisch en royaal toegepast* en niet alleen maar als een inoioe theoretische kwalificatie!

Concreet betekent dat voor mij het volgende. Wanneer de kerkeraad van een ware kerk aan de inwoners van een stad de oproep doet om zich in haar bijeenkomsten te stellen onder de verkondiging van het Woord van God, dan moet je daar naar luisteren. Het is een wettige kerk, niet wettige ambtsdragers en wettige kerkdiensten. En je bent op een wettige, voor God verantwoorde weg als je daar niet alleen naar de kerkdiensten gaat, maar je ook als lid hij die gemeente voegt. Dan is er kerkelijk gezien niks mis met je. Wat heeft anders die mooie naam 'ware kerk' voor zin?

Toegepast op de Christelijke Gereformeerde Kerken betekent dat: als ik zeg dat de CGK ware kerken zijn, *dan wil ik dat ook royaal en van harte zeggen*. Dan moet het geen inoioe leuze blijven, maar ook vertaald worden naar de praktijk. Dan moeten we geen slagen om de arm houden. Hen ware kerken noemen betekent voor mij zo veel als: je bent daar op een wettige kerk-weg, je kunt je daar zonder meer in een goed geweten bij voegen.

Dat geldt dan niet alleen maar als je van huis uit christelijk-gereformeerd bent en daar wilt blijven. Maar ook als je van huis uit vrijgemaakt-gereformeerd bent en christelijk-gereformeerd zou willen worden.

Komt er dus bij een van onze predikanten iemand die om wat voor reden dan ook christelijk-gereformeerd wil worden, dan niag zijn doininee hem nog wel wijzen op de verschillen die ca zijn tussen de vrijgemaakt-gereformeerde en de christelijk-gereformeerde kerken. Hij niag ook wel zeggen, dat de overgang wellicht niet zo makkelijk zal vallen. En dat er in de CGK bepaalde zwakke punten zijn (net als bij ons trouwens!!). Maar als hij de CGK ware kerken noemt, dan mag hij zo iemand niet afraden of proberen te weerhouden om christelijk-gereformeerd te worden. Dat zou volgens mij niet fair zijn. Dat is toch strijdig met de verklaring: 'ook een ware kerk'?

Daar ligt nu, dunkt me, het verschil tussen prof. Trimp en mij. Als ik Trimp goed begrijp, dan betekent de uitspraak 'zij zijn ook ware kerken' voor hem nog niet, dat het lid zijn van de christelijk-gereformeerde of van de vrijgemaakte kerken hem om het even is. Hij zou dunkt me iemand die onze kerken zou willen verlaten om christelijk-gereformeerd te worden ook niet zo maar laten gaan.

In ieder geval kom ik dat bij meer mensen in onze kerken, ook hij predikanten, de laatste tijd wel tegen. Dan zegt men heel royaal: 'ware kerken', maar men trekt daar vervolgens in de praktische uitwerking weer heel wat van

af. Zulke predikanten zullen het bijvoorbeeld echt niet accepteren als hun belijdeniscatechisanten week aan week in de christelijk-gereformeerde kerk zitten. Ze zullen iemand die daarheen wil overgaan met dringende redenen aanraden om van de Gereformeerde Kerken lid te blijven. Ze zullen misschien wel op een vergadering of in een artikel zeggen: 'ware kerken', maar meestal maken ze het feitelijk in hun ambtelijk werk of in de opvoeding van hun eigen kinderen niet echt waar.

Mijn benadering is een andere. Vooropgesteld, het is m.i. beslist onjuist en onbillijk om de Christelijke Gereformeerde Kerken 'valse kerk' te noemen. Dat de artikelen 28-29 NGR alleen van een onderscheid tussen ware en valse kerk spreken, is voor mij geen reden om heel abstract nu maar alles in die tweedeling te gaan pressen. We moeten onszelf en elkaar niet in zulke zwart-wit-redeneringen laten duwen.

Ik zeg liever: de Christelijke Gereformeerde Kerken willen staan op de goede basis en ze doen dat ook in heel veel opzichten. Wat ons betreft is eenwording onder bepaalde condities een reële zaak. Maar ik wil niet zo ver gaan, dat ik *nú al zonder enige reserve of conditie* zou verklaren dat de CGK in ieder geval 'ware kerk' zijn, terwijl ze toch al zo veel jaren telkens wees zich op zichzelf houden en in de toenadering tot ons maar steeds niet verder komen, maar integendeel telkens afkeuring uitspreken over bijvoorbeeld onze wijze van preken. Dat is me een brug te ver. Kun je zoiets zeggen van kerken die onnodig apart zijn gegaan en zich apart houden en die met ons nu al minstens veertig jaar een verschil zien en benadrukken, dat in de sfeer ligt van het eerste kenmerk van de ware kerk: de zuivere prediking van het evangelie?

Zeggen we van die kerken zonder meer 'ware kerk', dan zou bovendien het appel tot kerkelijke eenheid een heel stuk van zijn kracht verliezen. Een bestaande 'twee-kerkelijkheid', een stuk kerkelijke gescheidenheid, wordt dan in feite gelegitimeerd. Want die gescheidenheid komt niet langer in mindering op het ware kerk zijn. Je kunt dan 'ware kerk' zijn en toch je apart houden van andere gereformeerde belijders en de gemeenschap met hen weigeren. Willen we de kant van zo'n kerk-visie op? Waar blijft dan de katholiciteit van de kerk?

Om nu op het Schooldag-debatje terug te komen, de één zegt: 'ware kerken', maar moet er vervolgens als hij het in de praktijk gaat invullen, wel weer wat aftrekken. Daarmee maakt men – prof. Trijp doet dat niet, maar bij anderen wordt er wel in die geest gesproken – binnen de optie 'ware kerk' een soort tweedeling van 'goede' en 'betere kerk' of 'meer en minder zuivere kerk'. Men maakt een extra onderscheiding binnen of naast die van de belijdenis. Wie dat doet, moet dat zelf maar verantwoorden, maar hij moet mij en anderen er niet aan binden! Dit is immers niet meer dan een stukje theologische redenering en geen kerkelijk belijden.

In dit verband zeggen echter anderen (en daar reken ik mezelf toe): de christelijk-gereformeerden zijn – als we even zo vrij mogen zijn om een bepaalde waardering te

geven – tot op grote hoogte trouwe belijders en in hun kerken is heel wat goede 'leer, tucht en dienst', maar er is nog iets méér nodig, wil het kunnen komen tot een erkenning van elkaar als ware kerken. En dat meerdere is: de CGK zouden *ter wille van hun eigen katholiciteit* de kerkelijke eenheid en gemeenschap (in welke vorm ook te realiseren) niet langer moeten tegenhouden.

In feite geloof ik, dat prof. Trimp en ik dezelfde bedenkingen tegen de christelijk-gereformeerden hebben, maar daar verschillende consequenties aan verbinden. De optie van prof. Trimp lijkt ine een 'ware-kerk-maar-toch-nog-niet-verhaal' en die van mij een 'nog-niet-zomaar-ware-kerk-totdat-verhaal'. Zulke verschillen hoeven we niet op te blazen en we hoeven es ook geen diepgravende beschouwingen aan te wijden. Het ligt allemaal dicht bij elkaar.

Voorlopig veel ik me intussen bij mijn opstelling het meest rustig. Zc lijkt me in overeenstemming met de ernst waarmee onze belijdenis over de ware kerk spreekt en ze zegt niet méér dan wat ik ook in de praktijk open en eerlijk kan en wil volhouden en waarmaken.

De 'doorn' van ds. H.J.D. Smit

Een soortgelijke kwestie als in de Schooldag-discussie is aan de orde in het spreken van ds. H.J.D. Smit. Hij heeft o.a. op het Reformatie-congres van 12 maart j.l. in Nijkerk de stelling verdedigd, dat behalve de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken ook de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlandse Gereformeerde Kerken als 'ware kerken' zijn aan te duiden. Met een zekere gedrevenheid hamert hij samen met anderen steeds op dat punt: in de vrijgemaakte kerken moeten we nu eens ophouden andere christeneti te diskwalificeren door hen geen 'ware kerk' te willen noemen.

Er is evenwel bij Smit eenzelfde terugtrekkende beweging te signaleren als ik zoëven signaleerde, als hij op de praktische consequenties aankomt. Dat bleek uit wat ds. Smit niet op het congres zelf, maar wel na afloop ervan voor de E.O.-microfoon heeft gezegd. Na zijn stelling, dat ook de CGK en de NGK ware kerken zijn, gaat hij als volgt verder:

'Waarbij ik wel wil aantekenen, dat ik niet vind dat de verschillen tussen de kerken die ik zoëven opnoemde een bagatel zijn. Ik wil ook niet beweren, dat het mij om het cvci is, dat je niet vrijgemaakt bent, of christelijk gereformeerd of Nederlands-gereformeerd. Ik durf best te zeggen, ik zeg dat ook, "kom ga met ons en doe als wij": wordt vrijgemaakt. Als ik dat niet zou durven zeggen, dan zou ik morgen niet meer vrijgemaakt zijn. Maar aangezien ik nog steeds niet vreugde en blijdschap de Here dien in de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), durf ik ook best anderen daartoe op te roepen. Met dien verstande, dat ik geen kerkelijke diskwalificatie uitspreek over de mensen die deze oproep niet of nog niet willen volgen.'

Met andere woorden: de CGK en de NGK worden door

ds. Smit als ware kerken aangewezen. Hij doet dat niet stellige en dringende woorden. Hij beschrijft wat hij ziet als de onder ons gangbare manier van spreken over andere kerken en bestempelt die als 'een doorn in het vlees' die er nu toch eindelijk eens een keer uit moet.

Maar dan neemt hij in zijn verhaal een bepaalde bocht en wordt het mijns inziens tweeslachtig en voor de CGK en NGK nogal pijnlijk. We moeten ze als ware kerken erkennen. Dat zou voor mij betekenen: *dáár ben je net zo goed aan het juiste adres als in de vrijgemaakte kerken*. Daar vergadert Christus óók wettig, door de dienst van wettige ambtsdragers, naar wie je net zo goed moet en mag luisteren als naar 'vrijgemaakte' ambtsdragers. Waar heet je anders 'ware kerk' voor?

Maar kijk, dan neemt ds. Smit toch feitelijk een flink stuk terug van wat hij eerst met veel nadruk gesteld heeft. Want wat ons van CGK en NGK scheidt is geen bagatel. Hij durft best te zeggen: 'kom ga met ons en doe als wij'. Want vrijgemaakt zijn of christelijk-gereformeerd zijn of Nederlands gereformeerd zijn is toch weer niet 'om het even'.

Ik begrijp niet wat de winst nu moet zijn van dit verhaal over de kerk. Hoe 'waar' zijn hij ds. Smit de CGK en de NGK eigenlijk, als hij niet eens durft zeggen, dat je daar in principe net zo goed zit als in de Gereformeerde Kerken? Waarom dan toch weer dat 'kom ga met ons en doe als wij'? Wordt de verklaring 'u bent ook ware kerken' of 'wij diskwalificeren u niet' op deze manier niet een los verkrijgbare vriendschapsheid, zonder dat er praktisch iets verandert? En hoe maak je zo iets aan je catechisanten duidelijk: 'jongens, het zijn ware kerken, maar je moet er toch eigenlijk maar liever niet wezen'?

In de praktijk komt ds. Smit volgens mij uiteindelijk ongeveer net zo uit als die door hem zo fel gekritiseerde vrijgemaakten, die inderdaad niet zo gauw klaar staan met een 'erkenning als ware kerk'. maar die intussen nog wel aardig wat meer nuances kennen dan ds. Smit bij hen meent aan te treffen en die heus de CGK en de NGK niet zo maar als 'valse kerken' zullen betitelen. Het verschil is in ieder geval bepaald geen interne verwijten en sterke woorden over doornen in het vlees waard.

Daarom zou ik zeggen: laten we elkaar toch niet langer onder her juk door laten gaan van het 'zeg-nu-eindelijk-eens-dat-ze-ware-kerk-zijn'. Mei zulke ware-kerk-eisen suggereren we een groter verschil onder ons dan er in werkelijkheid bestaat. Ik ken heel wat mensen, die er zo maar niet aan toe zijn om de CGK ware kerken te noemen, maar die tegelijkertijd niet minder hartelijk eenheid willen nastreven en goede dingen willen zeggen over de CGK dan prof. Trimp en ds. Smit! Kunnen we elkaar daarin niet wat meer tegemoet komen en wat minder bestrijden?

Volgende week nog een paar andere kanttekeningen over onze 'vrijgemaakte' kijk op 'andere kerken'.

M. te Velde

UITROEPTEKENS BIJ HET BIJBELLEZEN

Vorige week attendeerde ik op het risico van 'wereldvreemde' gebeden aan tafel, die het onze kinderen gemakkelijk maken om hun eigen leefwereld te isoleren van de dienst aan God de Heer.

Vandaag iets over het bijbellezen aan tafel. Ook dat vormt een heel wezenlijk bestanddeel in de dagelijkse omgang met de Here. Hier worden bij onszelf en onze kinderen voor heel het leven fundamenteën gelegd, – of niet gelegd.

Wat lezen we? En hoe geven we inhoud aan onze Schriftlezingen. Het zal in veel gezinnen vaste gewoonte zijn om op werkdagen minstens één keer per dag gezamenlijk uit de Bijbel te lezen. 's Morgens eten de gezinsleden vaak op verschillende tijden en ontbreekt de Schriftlezing op het programma. Goed dat er dan gereformeerde scholen zijn, waar Gods Woord met de jeugd gelezen wordt aan het begin van de dag. En wat doen de vaders en moeders?

's Middags leest menige moeder voor de kleinere kinderen uit een 'kinderbijbel'. Alleen 's avonds komt in veel gezinnen 'de gewone Bijbel' op tafel. Het is zaak aan die ene gezamenlijke Schriftlezing die we als gezinnen hebben goede aandacht te besteden. Hoe doen we dat?

In veel gezinnen leest de vader een aantal verzen voor. Dat is dikwijls een stuk van zeg maar tussen de 20 en de 25 verzen. Zo gaat dat in een jaar kom je daarmee een heel stuk van de Bijbel door.

Het zou ook iets anders kunnen. Ik ga uit van een gezin met opgroeiende kinderen. Welke betekenis heeft daar de Schriftlezing als die niets anders inhoudt dan zeg maar 20 verzen horen voorlezen? Ik zou zeggen: laten we daar niet negatief over doen. Gods Woord is een geweldige kracht. Wie op allerlei niveaus met de 'Bijbel bezig is, zal steeds weer merken, wat een kracht er alleen al uitgaat van het simpele voorlezen van bekende en onbekende Schriftwoorden, dag na dag, jaar in jaar uit.

Toch is er dunkt me meer te zeggen en meer te doen. Het is me de laatste jaren opgevallen, hoe kort de spanningsboog van onze kinderen is. Er is een stuk ongeduld en gejaagdheid en gebrek aan concentratie, waarvoor je niet zo maar aan de kant moet gaan. Maar zou er met dat gegeven ook niet iets méér gedaan kunnen worden? De vraag is: hoe kun je met eenvoudige middelen de betekenis van de dagelijkse Schriftlezing vergroten? Laat ik eens een mogelijke aanpak schetsen.

Je leest een gedeelte van 8 tot maximaal 12 verzen uit de Bijbel. Je zegt voordat je begint even waar het over gaat. Dat haal je meestal zo uit het 'kopje' boven de pericope in onze bijbelvertaling. Kleine moeite.

Als je een bijzonder opvallende of treffende uitdrukking tegenkomt, hou je even stil en lees je de zin nog een keer, zonder overigens de draad van het gedeelte te verliezen. Je kunt het ook zo doen, dat je eerst doorleest, maar aan het eind even op de betreffende zin terugkomt. Zo kun je er een gewoonte van maken om bij elke bijbel-lezing onder één element **even als** het **ware** een **streep te**

zetten. En dan is het heel belangrijk, dat je hart daar in is. Je kunt dus zoiets zeggen als: 'Wat is dat een mooie uitdrukking!' of 'Is er niet een psalm waarin dat ook zo gezegd wordt?' of 'Is dat jullie wel eens eerder opgevallen!' of 'Dat kun je mooi eens tegen die of die zeggen' of 'Wat zou dat eigenlijk betekenen?'

Zulke simpele onderstroppingen werken bewustmakend en verdiepend. Je hoeft er geen groot Schriftgeleerde of goede spreker voor te zijn. Iedereen kan dat. Het kost niet eens extra tijd. Het is eenvoudig te realiseren. Als je je maar vaarneemt om elke dag op die manier een klein 'korreltje' aan je kinderen mee te geven en de lezing van Gods Woord even van een klein uitroepteken te voorzien.

Laten we de werking van zulke 'kleine dingen' niet onderschatten. Voor jezelf en je huisgenoten maak je extra duidelijk, dat het lezen van de Schrift niet maar een formele verplichting is. Ze merken aan je dat je nadenkt bij wat je leest. Dat je het 'proeft' net zoals je het eten proeft. Dat je het Woord van God eer aandoet, net zoals je de maaltijd eer aandoet. Je geeft daarin aan je kinderen een bepaalde houding, een attitude mee: de Schrift is een woord om persoonlijk mee te werken en op te reageren.

Zo uitroeptekens zetten bij de Schriftlezing geeft op een bescheiden manier kleur en glans aan een dagelijkse gewoonte. En je slaat een brug tussen de gewone leefwereld en de wereld van Gods openbaring. Ook dat is een noodzakelijk middel tegen de secularisatie!

M. te Velde

GHY DOET WAT U BETAEMT IN SIECKT EN ONGEVAL II

De pest in 1636

In het *vorige artikel heb ik* beschreven hoe de Dordtse arts *Johan van Beverwijck de pest bestreed*. Dat deed hij als pestmeester in Dordrecht, *maar vooral door zijn geschrift Bericht van de pest*, waarin hij lijdelijkheid *fel afwijst*. In dit artikel wil ik een pamflet van J. van Gerwen bespreken. Mogelijk was hij één van de tegenstanders van Van Beverwijck in deze bewogen tijd.

J. van Gerwen, de pest en de hand Gods

In hetzelfde jaar dat Van Beverwijck zijn pamflet publiceerde, verscheen er in Leiden een geschrift met een *taal* andere strekking. Het was geschreven door ene J. van Gerwen. De titel van het boekje is, enigszins verkort, *Moedt-gevinge, ofte Ernstighe overdenkinghe voor de Vluhtende, en alle die meer voor de Peste als de Sonde vreesen*. Van Gerwen wil kennelijk met dit pamflet bereiken dat mensen die vluchten voor de pest, en dat waren er nog al wat, zichzelf eens kritisch onder de loep zouden nemen. Moesten de mensen niet meer vanwege hun zonden vluchten, dan voor een gevreesde ziekte? De mensen behoren bang te zijn voor hun zonden en dáár moeten ze afstand van doen, in plaats van hun bezittingen. Vluchten is uiteindelijk zinloos. God zal hen overal achterhalen. Van Gerwen haalt Psalm 139: 7 aan:

*Waer sul ick heenen gaen voor uwen geeste, ende
waer sal ick vlieden voor uwen aengesichte?*

Voor Van Gerwen is de oorzaak van de pest duidelijk: het is God die de zonde van de mens straft. Het is dan ook onmogelijk Gods straffende hand te ontvluchten (2)⁹:

*Vergeefs oock vluchtren wech die Gode de Pest wil
senden;
Gheen Creature kan ontloopen Godes haat
Davidt die niet ontliep by Godt ghenade vant:*

In veel pamfletten over de pest uit de 17e eeuw, wordt de

JOH. VAN BEVERWIJCK

SCHAT DER GESONTHEYDT.

Met veersen verciert diade HEER
IACOB CATS, Ridder, &c.

*Die's heet van BEVERWIJCK, die Dordrecht zo verlichte
Gencea-kerst stercker en fier, de hiel kerst voor een haak.
Daer in nakomeling en Tydgenooten stichee
En mengde tot meer nut die kersten met vermaak.*

TOT UTRECHT,
By Harman Specht, Kunst en Boeck-verkooper.
Anno 1651.

In 1536 gaf Johan van Beverwijck een omvangrijke medische encyclopedie uit: *Schat der gesontheydt*

geschiedenis van de volkstelling door David uit 2 Samuel 24 aangehaald. God straft David omdat hij het volk geteld, en niet zonder meer op Hem vertrouwd heeft. David kiest de pest als straf. Die komt dan ook over het land. Maar als David herouw toont, houdt de **plaag** op. Dat gegeven is voor Van Gerwen heel belangrijk (2):

*Davidt in ware boet sijn offerande gaf
God wiert met 't Lant versoent doe liet de Plaghe af.
't Is de Heer die geneest ende die ons komr oock won-
den
Die op yet anders sien slachten hier in de honden.*

*Die maer sien op den steen en niet op die hem werpt
Dat het van boven komt ons Godes woort inscherpt:
Die doet een vrome ziel in Godes werck wesen stille.*

In liet hele geschrift maakt Van Gerwen duidelijk dat zonde wraak van God oproept. Die zonde is vooral ook een collectieve: heel Holland heeft zich schuldig gemaakt aan misplaatst vertrouwen op rijkdom.

Een belangrijke passage in het pamflet van Van Gerwen is de behandeling van psalm 139, die Van Beverwijck ook noemt. In dat verband maakt hij duidelijk dat wie God wil bewaren, (nog) niet door de pest wordt getroffen (4):

*Wie Godt bewaren wil, de Pest nog nier en treft
Of schoon het Pestes vier sich meer en meer verheft.*

God bewaart voor de pest en Hij slaat met de pest. De bewaring voor de pest door God, is afhankelijk van Zijn welbehagen. Als God de ziekte toch zendt, is er sprake van straf. Die straf heeft een collectief karakter. Iedereen heeft gezondigd en het past iedereen boete te doen.

Van Gerwen kan er echter niet aan ontkomen, antwoord te geven op de vraag of de pest nu besmettelijk is. Verspreidt de pest zich nu vanwege natuurlijke oorzaken of door direct ingrijpen van God. Van Gerwen schrijft (4):

*Ghenomen dat de Prst uyt haer aert kan besmetten
Al die de Heer beschermt haer smettingh niet kan letten:
Menich zijn in dit vier gheweest in dese Stadt
En hebben (God lof) daer gheen letsel af ghehad:
Menich in teghendeel verliet zijn naeste vrienden
En vloten daer van wegh noch wist Gode die te vinden.*

'Stel dat de pest besmettelijk is,' zegt Van Gerwen, 'dan kan die ieder die God beschermt niet besmetten.' Velen hebben geëit nadeel ondervonden, toen ze midden in de pesthaard waren. Daarentegen zijn er mensen die de pest mijden (!) en die (toch) door God worden achterhaald.' In de zinnen die daarop volgen, suggereert Van Gerwen dat dat directe straf van God is op de liefdeloze houding. Er is geen besmettingsgevaar, maar straf van God die voortvloeit uit Zijn voorzienigheid. Het is niet verwonderlijk dat Van Gerwen weinig op heeft met artsen en hun werk. De Bijbel is voor hem de norm waar hij op terugvalt, ook in vragen over de besmettelijkheid van ziektes (4/5):

*Waer is een tittel toch in Godes Woort te sien
Dut ons raet van de Pest te loopen en te vlien
Wy lesen wel daer van in veel Medecijs boecken
(Als die den oorsprongh oock van alles ondersoecken)
Dat de Pest smettelijk is, belijden sy een paer
Doch bewijs uyt Gods woort en vintmen niet by haer:*

Er is echter één uitzondering op de regel: iemand die uit

vermetelheid een pesthaard opzoekt, die wordt door God gestraft. Het opzoeken en eten aan één tafel met pestlijders moet voortkomen uit echte liefde.

Van Gerwens verwijt treft die mensen die Gods voorzienigheid wél belijden, maar er niet naar handelen. Uiteindelijk strooit God zijn straffen niet lukraak rond, maar straft hij die mensen die daartoe zijn voorbestemd (6):

*Wy moeten letten wel op ons gheloofs belijden
Ons werck, noch oock ons doen, en moet daer mee
niet strijden.
'r Schijnt Gods Voorsienicheyt alleen maer met den
mont
By velen wort gheloofd maer niet uyt 'shertens grondt.
Gods Pijlen worden niet int wilde heen gheschoten
Niet een en wort ghemid van die Godt heeft besloten.
De Pest men hier niet raeyt zus oft zoo by gheval,
Zy worden al gheraeckt die staen in dat ghetal*

Van Gerwen klaagt dat artsen en dominees zich gemakkelijk terug trekken vlin zieken. In hoeverre dat werkelijk gebeurde, onttrekt zich voor een groot gedeelte aan onze waarneming. Hij zal daar niet geheel ongelijk in hebben, als we bedenken dat artsen (zoals Van Beverwijck) en predikanten speciaal werden aangesteld om de zieken te verzorgen. Dat betekende dat anderen daarvan vrijgesteld werden.

Maar dat doet niets af van het principiële standpunt van Van Gerwen dat liet uiteindelijk Gods voorzienigheid is, die de pest stuurt naar hen die daarvoor voorbeschikt zijn.

Conclusie

Het standpunt van Van Gerwen staat diametraal tegenover dat van Van Beverwijck. Het is niet duidelijk of Van Gerwen en Van Beverwijck zich rechtstreeks tot elkaar richtten, maar dat is ook niet belangrijk. Van Gerwens pamflet is een specimen van het standpunt waartegen Van Beverwijck zo scherp ageert. Van Gerwen camoufleert zijn standpunt op de eerste pagina's, als hij het strafkarakter van de ziekte benadrukt. Maar als het centrale punt van de discussie aan de orde komt (de besmettelijkheid van de ziekte), kiest hij duidelijk tegen de artsen en voor een radicaal vasthouden van de belijdenis van Gods voorzienigheid.

In het derde en laatste artikel wil ik nagaan in hoeverre hij zich daarbij kan beroepen op Gereformeerde theologie uit die tijd.

P.Th. Bareman

⁹ De pagina's in het pamflet zijn ongenummerd. Daarom geef ik de paginanummers van mijn eigen paginering. Daarbij reken ik de titelpagina niet mee.

In Ezechiël 40-48 wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van de tempel van na de ballingschap. P. Jongenburger schreef hier een boekje over, getiteld *Hier zal Ik wonen. De toekomstige tempel volgens Ezechiël*. Het boekje is uitgegeven bij Medema en kost f 16,95.

De hervormde predikant dr. C. Vermeulen schreef een boekje ter inleiding in de bijbelse boodschap. Kerst, Pasen en Pinksteren, bekering, gebed, vrede, verwondering en de aarde komen aan de orde. Kok Kampen gaf het boekje uit onder de titel *Woorden die wegen*, prijs: f 18,50.

H.F. Kohlbrugge is een bekend predikant uit de vorige eeuw. Zomer 1850 hield hij een serie van 7 preken over Psalm 51, de boetepsalm van David in verband met zijn zonde met Batseba. Deze preken zijn bij De Groot Goudriaan uitgegeven. *O God, wees mij genadig* kost f 16,50.

Wat betekent het dat je leeft uit de Geest? Hoe moeten we onze geestelijke gaven gebruiken? Wat betekent belijdenis en vergeving in de praktijk? Dat zijn zo wat vragen die aan de orde komen in een boekje van C.C. Ryrie, *Evenwichtig geloof*. Medema gaf ook dit boekje uit. Prijs: f 29,95.

Bij de Evangelische Omroep werd vorig jaar regelmatig een korte mijmering verzorgd door Willem J. Ouweeneel, onder andere docent filosofie en psychologie aan de E.H. te Amersfoort. Deze *Mijmeringen* zijn nu uitgegeven bij Kok Voorhoeve, en het boekje kost f 13,50.

Dezelfde dr. Ouweeneel schreef met mr. H.P. Medema een boekje over echtscheiding. Mogen christenen wel scheiden? En mag men, nadat men gescheiden is, hertrouwen? Vanuit de Schrift wordt gezocht naar een antwoord op deze vragen. Ook is er aandacht voor de pastorale houding in echtscheidingszaken. *Echtscheiding en hertrouwen* werd bij Medema uitgegeven, en kost f 14,95.

Door de Canadese uitgeverij Inheritance Publications werd een aantal leesboeken uitgegeven. Van W.G. van de Hulst werd een boek vertaald, getiteld *William of Orange, The Silent Prince*. Verder verschenen er de volgende drie titels: T. Plantinga (ed.), *Seeking Our Brothers in the Light*; Henry W. Coray, *Against the World, The Odyssey of Athanasius*; William R. Rang, *It Began with a Parachute* en Paulina M. Rustenburg-Bootsma, *A Mighty Fortress in the Storm*. Deze boeken zijn o.a. te bestellen bij: Inheritance Publications, Box 154, Neerlandia, Alberta, T0G 1R0 Canada.

Jan Meijer

PINKSTERFEEST EN AFSCHIEDING

Toen de Pinksterdag aanbrak waren de discipelen allen samen bijeen. Dat wil zeggen, als groep bijeen op dezelfde plaats. Zij allen, die honderdzwintig discipelen van Handelingen 1, zijn bijeen ergens in een huis, misschien ook wel in een ruimte van de tempel. Dat doet er verder ook niet toe. Maar ze treden op dit Pinksterfeest in ieder geval op als afzonderlijke groep. Als ze in de tempel waren, mengden ze zich in ieder geval niet tussen de andere feesthoudende Joden maar vormden een afgescheiden eenheid in Israël.

Dat is nog nooit eerder vertoond. Tot nu toe ging Jezus met Zijn discipelen naar alle grote feesten. En ze mengden zich tussen de feestgangers op de weg. En in de tempel bewegen ze zich tussen de anderen.

Maar vandaag, nu heel Israël weer in de tempel is, en als het ene volk van de HERE zijn Pinksterfeest viert, staan daar honderdzwintig mensen als zelfstandige groep, onder leiding van een eigen kerkeeraad.

Hier stelt zich een tweede kerkinstituut naast en tegenover het eerste, het oude. Hier scheidt zich openlijk een groep af, en zegt: wij vieren apart feest. Want wij zeggen: hier bij Petrus is het adres van Gods volk!

Nu maar ronduit de vraag: was dat geen scheurmakerij? Ze mochten bezwaar hebben tegen het Sanhedrin, dat ten onrechte Jezus schuldig had verklaard aan godslastering en hem daarom had verwezen naar het kruis. Maar mochten ze wegllopen? Zich als aparte groep presenteren? De pretentie voeren: wij hier zijn de wettige kerkvergadering?

Het woord 'secte' is dan ook telkens op hen toegepast door mensen van de 'oude' kerk. Wat ze deden was revolutie, hun prediking moesten ze staken. Hun daad was geen reformatie, maar onwettig breken met de kerk.

Mochten ze die anderen loslaten, en zeggen: wij doen niet meer mee met uw diensten? Zaten daar in de 'oude' kerk bij het Sanhedrin soms geen gelovigen meer?

Die vraag is brandend voor ieder die eenheid zoekt. En voor ieder die zich opmaakt voor het Pinksterfeest. Want heel Jeruzalem stond op die morgen opeens voor de vraag: wat is de ware kerk en waar is haar adres? Bij Kajafas of bij Petrus?

Waar is de ware kerk? Niemand die het Pinksterevangelie ernstig neemt en waarachtig feest gaat vieren, kan aan die vraag voorbij gaan!

Waar is de ware kerk? Neen, dat is het niet: waar zijn de gelovige mensen? Die waren er bij Petrus, die zaten er ook nog wel in een grote kring van Kajafas. Het is ook niet: waar is het volmaakt in orde? Want in de kerk bij Kajafas is veel zonde, maar hypocrieten kunnen er ook zijn in het gezelschap van Petrus.

Maar het is wel: naar welke vergadering roept God Israël vandaag?

Handelingen 2 zegt: zij werden allen vervuld met de Geest, dat wil zeggen die kerk van Petrus. En niet de kerk van Kajafas. Daar hebben ze de oude naam, de oude papieren, de oude gebouwen, alle kerkelijke goederen, de oude orthodoxe leer; daar blijft ook de grote massa. Honderdzwintig mensen zijn 'overgegaan' naar de secte der Nazarenen. Maar Góð gaat aan Kajafas voorbij, en stort de Geest uit in die kring rondom Pétrus.

Ik zeg dus: Pinksterfeest is kerkfeest! En daarom: ontzag voor God die zich stelt aan de kant van de 'afgescheiden secte'. Omdat men daar Jezus Christus belijdt!

B. Holwerda, 1949 (in 'De wijsheid die behoudt', 1957)

RIDDERBOS OP JOHANNES

Na zijn grote theologische werken over de synoptische evangeliën (*De komst van hei koninkrijk*) en brieven van Paulus (*ontwerp van zijn theologie*) heeft dr. Herman Ridderbos nu ook zijn commentaar op hei evangelie naar Johannes **mogen** voltooien. Eind vorig jaar verscheen het tweede deel, waarvan **ik** bij de uitgever even het manuscript heb ingezien: **een** geweldige stapel dichtbeschreven **A4** vellen. Dit is misschien een van de laatste boeken met een behoorlijke omvang, die op een dergelijke manier worden geproduceerd! Wet eerste deel, dat in 1987 werd gepubliceerd, is indertijd in dit blad uitgebreid besproken door prof. J. Kamphuis (jaargang 64 (1988) 124-127). Zijn kanttekeningen bij de gekozen ondertitel 'proeve van een theologische exegese' blijven uiteraard ook ten aanzien van het tweede deel geldig.

Deel 2 gaat verder op de in **deel 1** uitgezette lijn. Als een enorme sneeuwschuiver maakt Ridderbos' commentaar **ruim** baan voor de tekst van Johannes zelf, door allerlei pogingen om stukken tekst te verknippen of te verwisselen stelselmatig als niet **terzake** af te wijzen. Ridderbos schuwt de discussie met zijn voorgangers **bepaald** niet. Op bekwame wijze weet hij het waardevolle uit hun opmerkingen te integreren in zijn betoog. Grote deskundigheid blijkt uit zijn trefzekere keuze als het gaat **om** verwerking van de overvloed aan literatuur die over het Johannes-evangelie **is** verschenen. Kortom, Ridderbos heeft een **standaardwerk** geschreven. In de exegese zelf **vraagt** hij **keer** op **keer** aandacht voor de tekst van het vierde evangelie in zijn huidige vorm als een structurele en literaire eenheid.

Deze benadering, die trouwens enig **terrein** lijkt te winnen in de moderne exegese, doet weldadig aan temidden van alle knip- en plakwerk waar moderne **bijbelcommentaren** ons vaak mee weten (wisten?) te vermoeien. Anderzijds moet gekonstateerd worden dat Ridderbos de eenheid van Johannes **ziet** als een zorgvuldig door de evangelist **gekomponeerde** eenheid. De evangelist heeft volgens hem **een** sterk persoonlijk stempel gedrukt op de beschrijving van Jezus' optreden en op de uiteindelijke **formulering** van zijn woorden. Voor de 'theologische' benadering van Ridderbos is het dan niet **meer** relevant hoe en waar eventueel verbindingslijnen lopen met de andere **drie** evangeliën. Hij **beschouwt** het vierde evangelie als een oorspronkelijke kompositie, die zijn **eigen** plaats **inneemt** naast en onafhankelijk van de andere drie. Maar Johannes is toch het meest 'theologische' van de vier evangeliën, meent hij.

Hier raken we mijns inziens het meest **zwakke** punt van deze nieuwe commentaar. De nadruk die **wordt** gelegd op

'theologische' van Johannes, gaat gemakkelijk ten koste van de historische **betrouwbaarheid**. Een drietal voorbeelden mag dat verduidelijken.

1. Ridderbos maakt zich geen zorgen over de historische plaatsbepaling van de opwekking van Lazarus. Dat het gebeurd is, staat voor hem buiten discussie. Maar hij weigert zich uit te spreken over het 'wanneer' in relatie tot de andere evangeliën. Daardoor blijft een mogelijke verbinding met de laatste **lijdensaankondiging** (Lc. 18,31-34) buiten beschouwing en vervaagt het reliëf in de opwekking van Lazarus, namelijk van Jezus' eigen sterven en opstanding.

2. Over het probleem van de afscheidsrede, die door 14,31 ('Staat op, laten wij vanhier gaan') onderbroken lijkt te worden, merkt Ridderbos op: de hoofdstukken 15-16 **vormen** een uitbreiding van hoofdstuk 14, die hoofdzakelijk op rekening van de evangelist komt. Jammer genoeg brengt hij een meer historische **verklaring** dan zelfs niet eens ter sprake. Is het bijvoorbeeld niet mogelijk dat Joh.13-14 is gesitueerd in Jeruzalem, terwijl Joh.15-16 moet worden gedacht op weg naar de Olijfberg?

3. Christus' afscheidsgebed (Joh. 17) is volgens Ridderbos niet rechtstreeks uit de mond van Jezus opgetekend, maar een kompositie van de evangelist Johannes. Door deze stellingname blijft een mogelijke verbinding met Jezus' bidden in Getsemane (waarover de synoptische evangeliën vanuit een andere gezichtshoek berichten) buiten beschouwing.

Dergelijke lacunes zijn gegeven met de door Ridderbos gekozen Fijn van een 'theologische exegese'. Met alle respect voor het monumentale werk dat hij op hoge leeftijd nog heeft geleverd, kan naar mijn **overtuiging** **alleen** een echt **historische** benadering voldoende recht doen aan Johannes als evangelie.

P.H.R. van Houwelingen

N.a.v. Herman Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes* Deel 2: hoofdstuk 11-21. Gebonden, 363 pagina's. Uitgave Kok, Kampen. Prijs f 69,50

'DE RELIGIEUZE FACTOR' GEMETEN?

Ruim voor het bereiken van zijn dertigste levensjaar promoveerde Anne Bert Dijkstra op 4 juni j.l. aan de Rijksuniversiteit te Groningen op een proefschrift dat onder de titel 'De religieuze factor', inging op het thema 'Onderwijskansen en godsdienst: een vergelijkend onderzoek naar gereformeerd-vrijgemaakte scholen'. Intussen heeft de jonge doctor (die eerder in dienst stond van het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen) al hoog en breed in de USA zijn onderwijskundige kennis verder uitgedragen en verdiept. We feliciteren hem vanaf deze plaats alsnog met het behalen van zijn wetenschappelijke graad.

Het proefschrift heeft ook van buiten 'onze kring' de aandacht getrokken, getuige een vrij uitvoerige bespreking in *NRC-Handelsblad*. Want het fenomeen dat Dijkstra onderzocht, was nauw gerelateerd aan een breed bediscussieerd probleem in het Nederlands onderwijs: Bestaat er een duidelijke relatie tussen schoolprestaties en het sociale milieu waaruit de leerling komt? En draagt het behoren tot een godsdienstige richting bij aan een succesvolle schoolcarrière? Of is misschien het sociale milieu niet zo bepalend meer voor succes? Interessante vragen dus. Ook is de vraag onderzocht: Leidt godsdienst tot 'seksegebonden achterstanden'?

In het tamelijk gesloten gereformeerd-vrijgemaakte onderwijs – ruim 100 basisscholen en zo'n 20 scholen voor het voortgezet onderwijs, in totaal circa 30.000 leerlingen! – zou het immers wel eens zó kunnen zijn dat de prestaties hoger uitkomen dan in andere scholen. Alleen al de sterke nadruk die men in gereformeerde gezinnen legt op waarden als arbeidszin, discipline (dus het zwegen met de door God geschonken talenten) zou een voorsoortepositie kunnen betekenen. En dat niet alleen: er zou zelfs een definitieve voorrang uit kunnen voortvloeien. Maar zouden meisjes vergeleken met andere richtingen hier niet slechter scoren dan jongens? Dat waren de meest gangbare veronderstellingen waar Dijkstra zich over ging buigen.

Wat is nu de uitkomst van zijn onderzoek? Wel, het antwoord op de vraagii loopt uit op wat we tot nu toe een behoorlijk grote minderheid (dat wel!) onder de deskundigen wel vermoedde: via de 454 in kaart gebrachte gereformeerde kinderen werd duidelijk dat ze gemiddeld niets beter presteerden dan de andere Nederlandse schoolkinderen. Sociale afkomst was 'bij ons' dus evengoed bepalend voor het met succes volgen van een bepaald type

(voortgezet) onderwijs. Wel was het waar dat gereformeerde kinderen minder *gauw* in het lager beroepsonderwijs (voortaan: voorbereidend beroepsonderwijs = vbo!) terechtkwamen. Maar daar stond weer tegenover dat ze minder *gauw* op het HAVO en VWO terecht konden.

Ten aanzien van het sekseverschil leidde het onderzoek ook al niet tot bijzondere afwijkingen van de rest van de Nederlandse schoolwereld.

Heel informatief is Dijkstra's onderzoek ook waar het gaat om vragen als: Wat lezen ouders? Waarover praat men in het gezin? Wat is het taalniveau? En wat zijn de maatschappelijke/culturele aspiraties binnen het huiselijke milieu?

Waar de jonge promovendus als vanzelf ook tegenaan liep was het min of meer vanzelfsprekende van het volgen van gereformeerd onderwijs. Hij heeft – gelet op een van z'n stellingen – wel een behoorlijke *bedenking* ten aanzien van de onderwijskwaliteit van gereformeerde scholen. Want de grotendeels wel verzekerde leerlingeninstroom in ons onderwijs, zo poneert Dijkstra het in stelling 6, 'vermindert het aantal prikkels dat scholen aanzet tot onderwijskwaliteit'. Dat zou dus betekenen dat de religieuze factor hier geen (extra?) stimulans vormt voor zaken als onderwijsvernieuwing. En dat de alsnog gewenste kwaliteitsverbetering misschien eerder door niet-religieuze factoren wordt bepaald.

Daarmee roept dit proefschrift ons allen op tot 'zelfonderzoek': ouders, schoolbesturen en onderwijsgeevenden zullen zich blijvend moeten bezinnen op de betekenis van 'religieuze factor'. Niet zozeer vanuit bezorgdheid omtrent sociale status en de effecten daarvan, maar veel meer vak-inhoudelijk. De pretenties van het gereformeerd onderwijs zijn toch nog steeds de moeite waard?

Tenslotte willen we als een kritisch puntje noteren dat de door Dijkstra gehanteerde terminologie 'de religieuze factor' als een min of meer 'losstaand gegeven' zou kunnen worden beschouwd dat naast allerlei andere sociologisch meetbare (?) factoren kan worden bezien. Ik denk dat deze aanduiding daarvoor nu te weinig vulling krijgt – omdat religie toch het totale van de mens raakt en het onderzoek slechts enkele opvoedkundige aspecten betreft. Niet alles is dus gemeten; ook is niet alles o.i. even vlot meetbaar.

Doordat de auteur 'de religieuze factor' nu vooral beperkt en toespitst op het fenomeen 'onderwijskansen' laat hij veel andere interessante zaken op een zijspoor staan. Misschien brengt hij daar binnenkort nog eens beweging in – ten dienste van de nodige bezinning op het gereformeerde opvoedings- en onderwijsideaal.

H. Veldman

N.a.v. Anne Bert Dijkstra, *De religieuze factor. Onderwijskansen en godsdienst: een vergelijkend onderzoek naar gereformeerd-vrijgemaakte scholen*. Dissertatie Groningen. Uitg. Instituut voor toegepaste sociale wetenschappen. Nijmegen. ISBN 90-6370-865-3. Omvang 227 pagina's, prijs f 39,00.

VREDE

DOOR VRIJSPRAAK

Uitgeverij De Vuurhaak is bezig aan de publikatie van een serie bijbelstudies, die in de fondslĳst staan vermeld als de reeks *Bijbel en kerk*. Hoewel deze reeks bij mijn weten nooit als zodanig is gepresenteerd, kon zo'n schetsenserie op den duur wel eens uitgroeien tot een moderne versie van de *Korte Verklaring*. En wie zou een dergelijk project niet toejuichen? Maar afgezien van de perspectieven op langere termijn, de pas verschenen uitgave over Paulus' brief aan de Romeinen laat zich nu al uitstekend gebruiken als korte verklaring van deze lange, inhoudelijke brief.

De schrijver van deze nieuwe bundel, ds. G. Gunnink, weet in zijn uitleg de hoofdlijnen van Paulus' betoog goed en helder te schetsen. Tegelijk wordt uit zijn uitleg duidelijk, hoe de brief aan de Romeinen tal van onderwerpen bespreekbaar maakt. Bijvoorbeeld uit de kerkgeschiedenis (Augustinus, Luther), de ethiek (homosexualiteit, christelijke levensstijl, milieu, omgaan met elkaar in de gemeente), de algemene geschiedenis (de stad Rome, jodendom, slavernij) en de geloofsleer (vele verwijzingen naar de gereformeerde belijdenisgeschriften!). Het lijkt geen twijfel dat de behandeling van Romeinen op een bijbelstudievereniging boeiende gesprekken oplevert.

Een interessant en actueel thema in Romeinen is natuurlijk Paulus' visie op Israël (Rom. 9-11). Ds. Gunnink wijst de opvatting af dat de apostel in de toekomst een soort volksbekering van de joden verwacht. Diens opmerking dat 'heel Israël' behouden zal worden, heeft volgens hem een geestelijke betekenis: de gelovige kinderen van Abraham, zowel joods als niet-joods, vormen uiteindelijk het volgroeiende Israël. Toch noemt hij als 'een andere verdedigbare opvatting' ook de mening dat hier bedoeld wordt op het joodse deel van de christelijke kerk, dat door het geloof in de messias behouden zal worden. Zie daar, alweer een boeiend onderwerp ter bespreking.

Dit is een korte verklaring waar de lezer lang plezier van zal hebben!

P.H.R. van Houwelingen

N.a.v. G. Gunnink, *Vrede door vrijpraak*. Uitg. De Vuurbaak, Barneveld. Omvang 112 pagina's. Prijs f 14,75

'En, dominee, wanneer komt het vrouwenstemrecht aan de orde? Zijn jullie daar al uit?'

De vraag wordt mij regelmatig gesteld. En zeker, dat mag. Maar ik wordt er een beetje verdrietig van als dat nu wordt gezien als het hoogtepunt van de synode. Want we nemen ook wel andere besluiten die minstens zo belangrijk zijn. Bijvoorbeeld als het gaat over deputaten BBK (betrekkingen buitenlandse kerken). Telkens krijgen we een beetje van hun werk te zien. als er weer een rapport klaar is over een werelddeel. Daar wordt je stil van, keer op keer. Je maakt kennir met zoveel kerken, in tal van verschillende landen, culturen en situaties, en in die alle mag je je verbonden weten, al is soms het contact nog niet optimaal. Dan zie je echt in de praktijk wat liet is om te leven op het niveau van de wereldkerk.

Zo spraken wij op woensdag 2 juni o.a. over de *contacten in Latijns-Amerika*. Er zijn daar verschillende kerken met wie wij graag nader kennis maken. Maar ook deed de unieke situatie zich voor, dat er op onze tafel een *verzoek* lag van LR Iglesia Cristiana Fe Reformada in Venezuela, of wij haar zusterkerken zouden willen worden. Nog niet eerder kwam dit voor; tot nog toe boden wij zusterkerkrelaties aan. Maar nu was het andersom, door Gods voorzienigheid werd deze kerk op ons pad gebracht. Met dankbaarheid hebben wij haar aanbod aanvaard.

De vergaderweek opende al goed, op dinsdag 1 juni, met (bijna) een hele dag *Theologische Universiteit*. Deputaten-curatoren hadden gezorgd voor een uitgebreid en overzichtelijk rapport van de werkzaamheden én van de plannen. Er staat namelijk een nieuwe studie-opzet op stapel met daarin een verplicht onderdeel stage-elementen.

Op beperkte schaal werd met stage al ervaring opgedaan, namelijk wat het geven van catechisaties betreft. In het vijfde jaar gaat elke student ergens catechisaties bijwonen, een keer of vier, om daarna onder begeleiding van de plaatselijke predikant ook zelf een paar keer achtereen de catechisaties te verzorgen. De prestaties worden uiteindelijk beoordeeld door docent Hoekzema, die van al zijn leerlingen een les bijwoont. Uiteraard is dit bijzonder leerzaam. En tegelijk helpen we zo de student een klein beetje over de hoge drempel van het pastorieleven heen.

Deze goede ervaringen gaven senaat en curatoren de vrijmoedigheid om met voorstellen te komen tot uitbreiding van de stage-elementen. Zij denken de opleiding te verrijken met praktische activiteiten zoals:

- het meelopen bij c.q. afleggen van pastorale bezoeken;
- bijwonen c.q. voeren van pastorale gesprekken;
- bijwonen van kerkeraadsvergaderingen;
- een korte periode (aan het eind van de studie) waarin de student voorgaat in de erediensten en ook deelneemt aan ander ambtelijk werk.

Dat is nogal een verandering? Maar wel zeer bij de tijd. Want het is niet meer zo, dat een kandidaat 'rustig' be-

ginnen kan in een 'veilige kandidaatsgenieente'. Zo zou menigeeen kunnen reageren, in de trant van 'hebben wij het vroeger dun verkeerd gedaan?' of 'hebben wij vroeger dan zoveel gemist?' Maar dat is het punt niet. De tijd is veranderd. de problematieken zijn van andere aard dan tien, twintig jaar geleden. En trouwens, toen waren er ook al stemmen te horen die vroegen om meer praktische scholing...

Nu is het dan zover: de synode nam (na grondige bespreking) de plannen met algemene stemmen aan. Waardoor wij meteen als kerken hebben beloofd naar vermogen mee te werken aan de invulling van de stages. Wellicht is het even wennen wanneer zo'n jonge broeder bij u binnenkomt, in het kielzog van uw predikant of door hem zelfstandig op pad gestuurd. maar in de praktijk zal dat waarschijnlijk geen grote problemen geven. Al het nieuwe moet even wennen, maar als je elkaar in geloof herkent kun je toch ook al gauw een gesprek met elkaar voeren.

't Zal overigens nog heel wat denkwerk vragen, met name van de senaat, om dit alles zo in liet vat te gieten dat de studieduur niet langer wordt en tegelijk ook het wetenschappelijk gehalte van de opleiding er niet onder lijdt.

De stages zullen alleen verplicht zijn voor hen die de pastorie in gaan. Er zijn ook anderen die de studie volgen maar die hier geen belang bij hebben (zusters, buitenlanders enz.). Het ligt in de bedoeling dat de curatoren op de volgende generale synode advies zullen geven over eventuele aanpassing van de doctoraal-bul, dat daaruit blijken zal wie wel of niet de stages met goed gevolg heeft afgerond, hetgeen weer gevolgen zal hebben voor de toelating tot de kerkelijke examina.

Nog meer nieuws over de Theologische Universiteit. Sinds jaar en dag wordt onze opleiding in Kampen bestuurd door twee college's: deputaten-curatoren en deputaten-financieel, elk niet eigen hooftgeden. Maar uiteraard hebben zij in de praktijk vele raakvlakken, waardoor een goede samenwerking zonder meer vereiste is. Maar de beste samenwerking is een felle gebleken: voortaan heeft de Theologische Universiteit één *curatorium*, in het daarin negen predikanten (voor elk ressort één) en vijf mensen die verstand hebben van geld, recht, bouwkunde en universitaire onderwijs in het algemeen, ieder op zijn eigen vakgebied.

Tot verrassing van de deputaten kon deze universitaire aardverschuiving in een korte tijd passeren. Zo vallen sommige zaken ook wel eens mee.

Woensdagavond 2 juni spraken wij over het werk van deputaten voor *diaconale zaken*. Deze deputaten hebben voornamelijk een adviserende taak. Zij adviseren kerken in haar diaconale arbeid, in het bijzonder wanneer zij vragen stellen over het bieden van financiële steun aan hulpverlenende instellingen. Ook aan die instellingen kunnen zij adviezen geven, wanneer deze zich willen richten tot de kerken. Een heel overzicht van standpuntbepalingen ten aanzien van allerlei organisaties werd door deputaten in hun rapport opgenomen. Heel informatief.

Ook kunnen zij initiatieven nemen wanneer zusterkerken in

binnen- of buitenland in nood gekomen zijn.

En door de synode werd één activiteit aan de opdracht van deze deputaten toegevoegd. namelijk dat zij een actieve rol zullen spelen bij het bevorderen van samenwerking tussen gereformeerde zorginstellingen, opdat de gereformeerde zorg zoveel mogelijk bewaard blijft. Ieder die een beetje thuis is in die wereld weet hoe nodig dit is. Donderdagavond 3 juni werd de bespreking afgerond over de zegengroet. Welemaal overtuigen konden wij elkaar niet, toch werd in de royale meerderheid van stemmen uitgesproken dat ook in erediensten waarin geen predikant voorgaat, zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken en opgelegd mogen worden.

In de bespreking waren allerlei vragen over ambt en liturgie naar voren gekomen. Kan dit wel, is er dan geen verschil meer tussen een predikant en een ouderling? Mag de ouderling dan ook de sacramenten bedienen, huwelijken bevestigen, enz.?

Maar dat was allemaal niet aan de orde. in ieder geval hebben wij dat zorgvuldig afgeschermd. In art. 30 NGR, in tal van artikelen van de kerkorde en in de bevestigingsformulieren hebben wij de betekenis van de onderscheiden ambten duidelijk vasgelegd. Daar verandert niets aan, tenminste niet om deze reden. Want centraal in de besluitvorming stond niet het verschil tussen de diverse ambten, maar de belofte dat de Here Jezus Zelf aanwezig is in de erediensten. Overal waar twee of drie in zijn Naam vergaderd zijn. daar is Hij. Daar is Hij met zijn heil, met alles wat Hij verdiende, om het zijn gemeente te geven. Daarom is daar de volmacht tot de bediening der verzoening. De gemeente mag in Christus' Naam worden aangesproken met het evangelie. Zo mag Hij ook in zijn Naam worden begroet en mag zijn zegen op haar worden gelegd. Dat is niet van een mens afhankelijk! Het is de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de gezamenlijke oudsten dat van deze volmacht gebruik gemaakt wordt.

Als de gemeente gezegend wordt, wordt Gods Naam op haar gelegd (Num. 6 : 27). Daarmee bedoelt de HERE. dat Hij Zich verbindt aan zijn volk en aan ieder persoonlijk die de zegen in geloof ontvangt. Hij zal meegaan, ondersteunen, de weg banen, voorspoedig maken. Kortom, in de zegen wordt samengevat wat de inhoud is van Gods verbond met zijn volk. Het is keer op keer de actualisering ervan.

In het Oude Testament sprak de priester de zegen uit.

Nu onze Here Jezus Christus deze priesterdienst heeft vervuld, horen wij in het Nieuwe Testament de zegen uit de mond van de apostelen. Het is opvallend hoe vaak zij aan het begin en aan het eind van hun brieven de gemeente zegenend aanspreken. Daarbij was her de gewoonte dat deze brieven werden gelezen in de samenkomsten, de erediensten (1 Kor. 1 : 2; Kol. 4 : 16; 1 Thess. 5 : 27; Oph. 1:3). Op die manier zien wij een gewoonte groeien die aansluit bij het oude gebruik, namelijk dat de gemeente in haar samenkomsten de zegen van God ontvangt. Tegelijk werd het zo van ouds af aan gebruik, dat de zegen werd uitgesproken door 'hem, die voorleest' (Oph. 1 : 3-7).

In de rooms-katholieke theologie werd het opleggen van de zegen tot een **soort** middelaarsambt. Aan het handgebaar werd sacramentele kracht verleend.

Maas in de Gereformeerde Kerken kan het niet zo zijn, dat de gemeente voor haar zegen van één ambtsdrager afhankelijk is. De zegen is aanwezig door de Middelaar die zijn gemeente ontmoet. Door Hem is er de volmacht die zegen uit te spreken. Met de volmacht is ook de roeping gegeven om van die volmacht gebruik te maken.

Ook dit zal wel even wennen zijn. Vandaar dat bewust werd gekozen in de besluittekst voor het woord 'mogen'. Niet om het tot een vrijblijvende zaak te maken, maar om elkaar de tijd te geven naar deze praktijk toe te groeien.

De suggestie kwam nog naar voren, om aan niet-predikanten alleen toe te staan de zegen-woorden ongewijzigd uit te spreken, maar zonder handgebaar. Een enkele ouderling was ook bang, dat de gemeente hem aanmatigend zou vinden als hij net zo zou doen als een dominee... Toch hield de synode de zegen-woorden én het opheffen van de handen bij elkaar, als een eenheid. Want anders krijg je in de praktijk toch weer een grotere en een kleinere zegen, resp. met en zonder handgebaar. Die kant moet het niet op. En bovendien zijn de woorden veel belangrijker dan het gebaar! In de woorden klinkt God! Naam, het gebaar komt daarbij. Als je dan de zegen-woorden in een leesdienst toestaat maar het zegen-gebaar niet, doe je net of het gebaar nog heiliger is dan de woorden en leg je het accent precies verkeerd.

Zo spraken wij mei elkaar en mochten wij samen dir besluit nemen. Vele kerken en kerkverbandelijke ressorten hebben hier door de jaren heen om gevraagd. Nu zal het dan ook **zaak** zijn om dit besluit verder in de gemeenten door te spreken en gaandeweg tot een invulling ervan te komen.

Op diezelfde avond vroeg ook de *echtscheiding* onze aandacht. Een veelrurig onderwerp, waar echter menige kerkeraad mee te maken krijgt. **Soms** hebben ook twee kerkeraaden te maken met één situatie van echtscheiding. Dat maakt de noodzaak zonneklaar dat er zoveel mogelijk eenheid in beleid is. Er wordt echter gesignaleerd dat kerkeraaden soms heel verschillend oordelen, bijvoorbeeld over de vraag wanneer een volgend huwelijk geoorloofd is. Ik kan nu niet in details treden, maar de synode **zag** voldoende aanleiding om op verzoek van de PS Groningen een deputaatschap in te stellen om de problemen te inventariseren en Schriftuurlijk te taxeren en de volgende generale synode te dienen met voorstellen tot een gemeenschappelijk beleid.

Ook het verzoek van de PS Zuid-Holland, om op de attestaties melding te maken van echtscheiding wanneer een eventueel volgend huwelijk niet geoorloofd is, werd voor bertudering aan dit deputaatschap meegegeven.

Tot zover vandaag. U ziet, de besluitvorming ter synode komt nu goed op gang en het zijn geen alledaagse zaken die onze aandacht **vragen**. Uw inedelevan en belangstelling zeker waard!

B. Luiten

P E R S S C H O U W

Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte (COGG)

In ons blad van 8 en 15 oktober 1988 schreef ik in 'Kerkelijk Ieven' ter gelegenheid van het vijftienvintigjarig bestaan van het Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte twee artikelen onder de titel 'Vijftienvintig jaar vrijblijvendheid'. Ik ging daarin op een artikel van de heer H. Hoksbergen in het Nederlands *Dagblad* in, die wegens 'recente ontwikkelingen' van mening was dat dit contactorgaan 'misschien meer waarde dan ooit tevoren heeft'. Hij beargumenteerde dit aldus: 'Waar delegatie! van kerkeraaden en synoden elkaar ontmoeten, zal ook in andere verbanden het contact gezocht worden'. Ik noemde dit vijf jaar geleden een illusie, omdat men in dit orgaan een kwart eeuw wel aan het lamenteren en protesteren was over 'de kerkelijke verdeeldheid' maar niet tot een concreet reformeren van de kerk kwam. Men vluchtte in de constructie van 'de gereformeerde gezindte' en daarmee uit de concrete kerkelijke gehoorzaamheid met de leus: al zijn we kerkelijk dan niet één, we zijn toch allemaal gereformeerd *gezind*.

Indertijd uitte prof. W. van 't Spijker al kritiek op deze formule. Hij schreef: 'De eigenlijke nood in kerkelijk Nederland is, dat we niet weten wat een kerk is'. Hij waarschuwde toen tegen een aangepast spreken over de kerk, tegen een omsollen met het kerkbegrip, tegen een terugprojecteren van de kerkelijke verdeeldheid op ons kerkbegrip.

Daarin is Van 't Spijker zichzelf gelijk gebleven, getuige aan artikel in zijn kolom 'Marginaal?' in *De Wakker* van 28 mei 1993. Ik geef met instemming door **wat** prof. Van 't Spijker schrijft:

De onmacht van het COGG

De laatste conferentie van het contactorgaan van de gereformeerde gezindte heeft opnieuw niets anders opgeleverd dan schrijfsstof voor de journalisten. Zodra de kranten gedrukt zijn is het nieuws verleden tijd geworden. Enig verder resultaat is niet te verwachten. Het contactorgaan zelf heeft elke werkelijke betekenis verloren, zo het die ooit gehad heeft. Men treedt op. Men hoort een referaat. Men spreekt de eigen taal en wordt ook door eigen achterban begrepen. Men komt in feite geen stap verder. **Als** het geen tijdverspilling is dan is het in ieder geval verspilling van geld. Er kan ook werkelijk niet uitkomen. Want het orgaan is zodanig samengesteld dat het elke vruchtbare manier van werken bij voorbaat uitsluit. De enige echte vertegen-

VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel	Keizerswaard 8, Rotterdam	Tel. 010-4820488
Kantoorvakhandel	Keizerswaard 73	Tel. 010-4821365
Kantoorinrichting	Gebroken Meeldijk 123, Barneveld	Tel. 01806 19744
Faxnr. 010-4793999, Rotterdam		Faxnr. 01806-21165 Barneveld

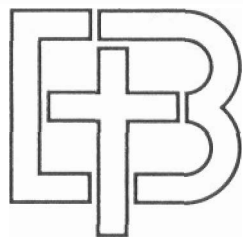
woordigers zitten er recht tegenover elkaar. Dat zijn de paar afgevaardigden uit de Gereformeerde Kerken en die uit de Christelijke Gereformeerde Kerken. Zij hebben een officiële status. De overigen zitten er alle inofficieel. Waarnemers, op persoonlijke titel. Een groep derhalve die vrij praten heeft en nooit kunnen er zoden aan de dijk gezet worden.

Geen convent van kerken

Eénmaal leek het er op dat er iets zou kunnen veranderen. Het was toen men ter vergadering besloot aan de synoden voor te stellen er een vitaler orgaan van te maken. Waren de kerken in het verleden niet eerder op de manier van een convent bijegekomen? En zou dat inoplijc ook nu niet een inspirerend voorbeeld kunnen zijn? Ja, men zou het proberen, om er iets echts van te maken, een overlegorgaan, dat naar buiten althans iets zou kunnen laten zien van een diepere eenheid, een convent als van Wezel. Maar de synode die het voorstel op tafel kreeg vond geen steun. Sindsdien loopt de zaak van het COGG nog voorzover men er over Israël, over ethiek, over spiritualiteit praat. En

vergeet ook de broodmaaltijd niet. Maar komt de kerk ter sprake dan is het mis. Tuisen gereformeerden en christelijk gereformeerden, tussen bonders en nederlands-gereformeerden. Het is mis in alle toonaarden en maatsoorten. Maar een communiqué komt er en de onkosten worden omgeslagen. Behalve die onkosten die als geleden schade berekend worden aan de gemeente, die denkt bij het lezen der krantekoppen dat de gnede wil er wel is. Men zou eens één ding kunnen doen. Samei de confessie lezen over de kerk. Over haar zichtbaarheid en over de onhoudbaarheid van zelfs maar de idee van een pluriformiteit, die ons doen zingen 'blijf zitten waas je zit, en verroer je niet'. Ach, dat was een kinderspelletje. Het COGG lijkt een spel voor grote mensen, pas op! Het is minder onschuldig.

W.G. de Vries

ELISABETHBODE

het pastorale evangelisatieblad

De Elisabethbode wordt uitgegeven door de Stichting Elisabethbode te Ruurlo. Het blad verschijnt wekelijks en heeft een oplage van 180.000 exemplaren per week.

Binnen afzienbare tijd komt bij de Elisabethbode de functie vacant van

eindredacteur/PR-functionaris v/m (100%)

De eindredacteur/PR-functionaris heeft de volgende Zaken:

- de eindredactie en de verantwoordelijkheid voor de vormgeving van de Elisabethbode
- in de toekomst de eindredactie van eventuele andere media
- het adviseren over public relations
- het uitvoeren van de PR-werkzaamheden

Wij denken aan iemand

- met een HBO-journalistiek met als bijvak PR of HEAO-communicatieve richting met als bijvak journalistiek, in de opleiding moet ruime aandacht aan de moderne communicatiemedia zijn besteed
- met enkele jaren redactionele ervaring
- die lid van en actief betrokken bij één van de reformatorische kerken is

Wij bieden

- een afwisselende baan met een grote mate van zelfstandigheid
- een salaris dat afhankelijk van leeftijd en ervaring minimaal f 2949,00 en maximaal f 4674,00 bruto per maand bedraagt
- goede secundaire arbeidsvoorwaarden volgens de geldende **arbeidsvoorwaardenregeling**

Bent u de vrouw/man die we zoeken? Schrijf dan binnen 14 dagen na verschijning van dit blad aan STOA MSB Groep, t.a.v. de heer J. van den Berg, Frisia 19, 3901 GD Veenendaal, telefoon 08385-18303.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de procedure.

Wij zoeken iemand die

- zich innerlijk betrokken weet bij en zich helemaal wil inzetten voor het doorgeven van het evangelie via een blad als de EB en die daarvoor verantwoordelijkheid wil dragen
- thuis is in de kerkelijke wereld van Nederland en belangstelling heeft voor theologie
- liefde heeft voor de Nederlandse taal en deze ook uitstekend beheerst
- beschikt over communicatieve vaardigheden
- creatief is en kennis heeft van grafische vormgeving (ervaring met DTP strekt tot aanbeveling)
- de toepassing van moderne communicatiemedia kan bevorderen
- accuraat is, organisatievermogen heeft en goed in een teamverband kan werken

BEROEPEN

Beroepen te Beilen: W. Broekema, kandidaat te Hattem; te Hoogvliet-Spijkenisse: G. Treurniet Azn. te Waardhuizen c.a.; te Ommen en te Hasselt: P.R. Baas te Spakenburg-Zuid; te Oegstgeest: kandidaat E.J. Hempenius te Kampen.

Aangenomen naar Deventer: M. Wielhouwer te Appingedam, die bedankte voor Langeslag; naar Rijnsburg (voor missionaire dienst op Curaçao): A.S. de Vries te Lutten.

Bedankt voor Harlingen: J. Zwart te Winschoten.

BEVESTIGING EN INTREDE

M. Tel, kandidaat te Harderwijk, deed op 6 juni jl. intrede te Bergschenhoek na bevestigd te zijn door ds. J. van Benthem te Almere. Nieuw adres: De Snoekbaars 37, 2661 KD Bergschenhoek, ☎ (01892) 19535.

JUBILEUM

Zondag 30 mei jl. was het een halve eeuw geleden dat ds. J. Blokland te Capelle aan den IJssel, emeritus-predikant van Rotterdam-Delfshaven, in het ambt bevestigd werd.

Ds. Blokland werd op 24 januari 1908 te Zwijndrecht geboren. Hij bezocht het Koninklijk Atheneum en het Hoger Instituut voor Zeevaart te Antwerpen en studeerde aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Ds. Blokland werd, na enige tijd hulpdiensten te Oegstgeest te hebben verricht, op 30 mei 1943 predikant van de Gereformeerde Kerk te Anna Paulowna. In 1947 maakte hij zich hier vrij en verbond zich vervolgens in 1948 aan de Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Feijenoord en Krallingscheveer. Van 15 januari 1967 tot aan zijn emeritaat op 23 april 1978, was ds. Blokland voor het werk onder de varenden verbonden aan de kerk van Rotterdam-Delfshaven.

AFSCHEID

Ds. Jt. Janssen nam zondag 30 mei jl. afscheid van de Kerk te Almelo in verband met zijn vertrek naar de Kerk te Groningen-Zuid.

Ds. H.J. Messelink zal D.V. zondag 13 juni a.s. afscheid nemen van de Kerk te Dalfsen in verband met zijn vertrek naar de Kerk te Voorthuizen-Barneveld.

OVERLEDEN

Zaterdag 5 juni jl. is ds. T. Dekker te Kampen overleden. Hij was 62 jaar en al enkele maanden ernstig ziek.

Ds. Dekker werd geboren op 22 juni 1930 in Groningen. Na het gymnasium studeerde hij aan de Theologische Hogeschool in Kampen. Op 14 maart 1965 deed hij intrede in de Kerk te Goes. In 1969 nam ds. Dekker het beroep aan van de Kerk te Capelle aan de IJssel, waarvandaan hij in 1976 vertrok naar de Kerk te Leek-Roden. In 1980 ver-

huisde hij naar Kampen, aan de Kerk waarvan hij verbonden was tot zijn dood op zaterdag 5 juni jl.

Ds. Dekker werd verschillende malen afgevaardigd naar een generale synode, waaronder de Generale Synode van Spakenburg-Noord (1987), die hij diende als assessor. Verder was hij de afgelopen jaren voorzitter van het deputaatschap voor diaconale zaken van de generale synode en van het deputaatschap voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken.

WISSELING PERSONEEL UNIVERSITEIT KAMPEN

Aan drs. B. Vuijk is op eigen verzoek ontslag verleend als docent aan de Vooropleiding van de Theologische Universiteit. In zijn plaats is benoemd drs. M.J. Rittersma. Tevens werd drs. M.A. Blok-Sytsma voor de tijd van twee jaar benoemd tot docente bijbels Hebreeuws.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Bilthoven * *Diaconie*: W. Cazemier, Friedhoffkwartier 13, 3723 AM Bilthoven, ☎ (030) 280576.

Groningen-West * *Diaconie*: H. Poutsma, Briljantstraat 193, 9743 NH Groningen, ☎ (050) 773144.

Krommenie * *Preekvoorz.*: Ph. Leguyt-Scheltens, Vlusch 16, 1561 PN Krommenie, ☎ (075) 218298.

Mildam-Katlijk * *Scriba*: J.M. Gorter, W.A. Nyenhuisweg 31, 8455 JS Katlijk, ☎ (05135) 41407.

Utrecht-N/W * *Diaconie*: J.Th. Drost, Victor Hugoplantsoen 3 II, 3533 CD Utrecht.

Vlissingen-Oost-Souburg * *Scriba*: S. Stelstra, Zaanstraat 16, 4388 TC Oost-Souburg, ☎ (01184) 71532.

IJsselmuiden-Grafhorst * *Scriba*: J. Klein, Groenendaal 63, 8271 EC IJsselmuiden.

Zuidhorn * *Scriba*: M.T. Oosterhuis-Nanninga, ☎ (05940) 3145.

Zuidwolde (Dr.) * *Diensten*: Met ingang van 6 juni 1993 worden de diensten tot nadere aankondiging gehouden in het gebouw van de Ned. Herv. Kerk aan de Hoofdstraat te Zuidwolde. Deze diensten vinden plaats om 11.00 uur en om 15.00 uur.

Vereniging van Gereformeerde Studenten te Wageningen (VGSW):

Siem Bak, praeses; Annemarie Vreugdenhil, ab-actis; Douwe Dijkstra assessor; Michiel van der Molen, fiscus. Het adres van het ab-actiaat is: Postbus 369, 6700 AJ Wageningen, ☎ (08370) 20717.